

فضای مجازی، ابزار نفوذ فرهنگی

جامجم در گفت‌وگو با کارشناسان راهبردی غرب در مهندسی اطلاعات را بررسی می‌کند...

فضای مجازی، ابزار نفوذ فرهنگی

رهبر معظم انقلاب در مراسم سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی(ره)، نسبت به سلطه دشمن از طریق ابزارها و فضای مجازی هشدار دادند.

به این بهانه روزنامه جامجم با برخی کارشناسان به گفت‌وگو نشست:

ارتقای سواد رسانه‌ای

فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی وب‌پایه، یکی از بخش‌های مهمی است که در این ولنگاری فرهنگی باید بررسی و بازمهندسی شود. دکتر امیدعلی مسعودی، مدرس ارتباطات در پاسخ به این سوال که راهکار شما برای مهندسی اطلاعات در فضای مجازی و استفاده صحیح از اینترنت ملی که رهبری در سخنان اخیر به آن تاکید کردند، چیست به جامجم گفت: این مساله دغدغه مقام معظم رهبری است که دغدغه درستی است. وقتی میحث سیر تکنولوژی و فناوری مطرح می‌شود، باید شیوه‌های رفتاری مردم را هم در مقابل فناوری‌های جدید اطلاعات در نظر بگیریم. مسلما ما برای این‌که از فناوری‌های جدید عقب نمانیم باید خودمان را به‌روز کنیم، اما در کنار این مساله باید بسترهای لازم را نیز فراهم کنیم تا راه را به بیراهه نرویم.

این استاد علوم ارتباطات با اشاره به اهمیت ارتقای سواد رسانه‌ای توضیح داد: وقتی ما سواد رسانه‌ای نداشته باشیم، مسلما نمی‌توانیم فناوری‌های جدید را مدیریت کنیم و شیوه برنامه‌ریزی به مخاطره می‌افتد. گرچه برخی با حذف کردن موافق هستند، اما امتناع به هیچ وجه راهکار صحیحی نیست. ما به جای آن‌که انرژی خود را صرف حذف کردن کنیم، باید از امکانات تکنولوژی، قابلیت‌ها را دریافت کرده و با توانمندی خود به شکل صحیح، این مساله را مدیریت کنیم. متاسفانه این روزها اعتیاد به نرم‌افزارهای موبایل در میان اعضای خانواده گسترش پیدا کرده و راه آن حذف کردن نیست.

این درحالی است که ما می‌توانیم به واسطه فرهنگ ملی و دینی، رفتارهای خود را تنظیم کنیم. مسعودی عنوان کرد: ما می‌توانیم سواد رسانه‌ای را آموزش دهیم. بخشی از این مساله به مطبوعات و صداوسیما مربوط می‌شود، اما والدین هم نقش دارند. ما باید بسترسازی فرهنگی داشته باشیم. سیاستگذاری در دو دهه قبل شورای مجازی این بوده که اگر سایتی به بیراهه می‌رفت، آن را فیلتر می‌کردند، اما مگر با فیلترکردن فیسبوک مشکلی حل شد؟ این درحالی است که اینستاگرام و تلگرام جایگزین شد. در مجموع معتقدم مهندسی ارتباطات و نظارت می‌تواند قانونمند باشد. بنابراین راهکار این مساله تقویت زیرساخت‌های سخت‌افزاری و آموزش حوزه علمیه، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی به خانواده‌هاست. درواقع درباره این مساله جوانان مقصر نیستند؛ بلکه باید سیاستگذاری‌ها درست باشد.

وی یادآور شد: در حال حاضر با ورود تکنولوژی‌های جدید، رسانه‌های غرب بسترسازی می‌کنند تا به واسطه فرهنگ‌سازی خودشان نظارت کنند. بنابراین ما هم می‌توانیم این کار را انجام دهیم.

اینترانت ملی یک مطالبه ملی

در ادامه مهندس مهدی سیاسی‌فر با تاکید بر این‌که توقع مردم این است که در یک فضای قانونمند تنفس کنند گفت: این فضا محیط اجتماعی افراد نیز محسوب می‌شود. مردم می‌خواهند متولیان کشور برای قانونمندکردن این فضا برنامه داشته باشند. بحث اینترانت ملی از این بابت مطرح می‌شود که قوانین کشوری می‌تواند بر آن حاکم شود، مثلا اگر در داخل کشور محتوایی تولید شد، قوانینی موجود باشد تا بتواند حق مولف را احقاق کند. ضمن این‌که بسیاری از قوانین بین‌المللی را نمی‌توانیم در کشور اعمال کنیم.

این کارشناس ارشد اینترنت عنوان کرد: در شبکه ملی، قوانین کشوری قابل تهیه و تدوین را می‌توان طراحی و اعمال کرد و برای این قوانین ضمانت اجرایی نیز به وجود آورد.

مدیرکل صدور مجوز و نظارت معاونت فنی رسانه ملی معتقد است: در مرحله اول اگر می‌خواهیم اینترانت داشته باشیم به این دلیل است که بتوانیم قوانین را قابل اجرا کنیم. در مرحله بعد، ما در فضای مجازی اطلاعاتی نشر می‌دهیم که نیاز به مراقبت دارد. بنابراین امنیت اطلاعات ما و مسائل خصوصی حکم می‌کند که نخواهیم همه اطلاعات را یک بار از کشور خارج کنیم و دوباره آن را برگردانیم.

سیاسی‌فر درباره ضرورت ایجاد اینترانت ملی گفت: این خواسته و مطالبه‌ای است که ملت باید از نظام و دولت داشته باشد. مردم حق دارند قانونمندی این فضا را مطالبه کنند و قانونمند شدن فضا هم ملزوماتی دارد که یکی از آنها شبکه ملی اطلاعات است.

این فعال رسانه افزود: رسانه ملی اهدافی دارد که از آن جمله رساندن محتوای پیام به نحو مقتضی به مردم است. یکی از انواع آن پیام‌های صوتی و تصویری است که به صورت فراگیر انجام می‌شود. این کار ابزارهایی دارد که یکی از این ابزارها شبکه‌های اینترنتی و اینترانتی هستند. اگر رسانه ملی می‌خواهد وظیفه‌اش را انجام بدهد باید از بسترهای موجود در کشور استفاده کند و یکی از ملزومات آن وجود یک شبکه ملی اینترانت است. به عبارت دیگر صدا و سیما هم

جزو مطالبه‌کنندگان اینترنت ملی محسوب می‌شود. سیاسی‌فر تصریح کرد: فرهنگ‌سازی استفاده از شبکه‌های ارتباطی نوین، لازم و ضروری است. این فضا هم فرصت دارد و هم تهدید دارد. نوع مشاغل در حال تغییر است و افراد از مشاغل سنتی به سمت مشاغل می‌روند که با این فضا درگیرند. طبیعی است مردم باید بتوانند آرام آرام از این فضا برای کسب‌وکار مدرن، خلاقیت و کارهای تازه استفاده کنند. رسانه ملی می‌تواند در این زمینه مفید باشد، راه و روش را آموزش بدهد و فضای کسب و کار مجازی را معرفی کند. فواید و فرصت‌ها را مطرح کرده و درباره کارآفرینی اطلاعات بدهند و در عین حال درباره دشواری‌های کارکردن در این فضا اطلاعات بدهند چون فضای مجازی گل بدون خار نیست.

جریان خبری شمال - جنوب
در ادامه محمد شهبازی سلطانی پژوهشگر، شناخت جایگاه کنونی فضای مجازی در جهان و ایران را گام نخست بررسی موضوع گزارش دانست و گفت: براساس آمار پایگاه استاتیسیتا تعداد کاربران جهانی اینترنت در دهه گذشته به صورت تصاعدی افزایش یافته و در سال 2020 از مرز چهار میلیارد کاربر در جهان فراتر خواهد رفت. اگر به این پدیده از زاویه مدل جریان خبری شمال به جنوب نگریسته شود، به ژرفای اهداف چنین رشد تصاعدی بیشتر پی برده می‌شود. نابرابری عمیق در دو سطح زیرساخت‌های فنی و تولید محتوا میان کشورهای شمال و جنوب، برتری ارتباطی و اطلاعاتی کشورهای شمال و توسعه‌یافته را موجب شده است. این جریان، تبیینی کارکردگرایانه از نفوذ فرهنگی کشورهای توسعه‌یافته در دیگر کشورها را نشان می‌دهد. این پژوهشگر فضای مجازی افزود: سال گذشته ضریب نفوذ اینترنت در ایران از 82 درصد فراتر رفت، به عبارتی رشدی همانند و شاید فراتر از سایر نقاط جهان داشته است. آمارهای جهانی ثابت می‌کند امروزه در فضای مجازی و در مدت زمان تنها 60 ثانیه 422 هزار و 340 توییت، 44 میلیون و 400 هزار پیام در واتس‌آپ و 55 هزار و 555 تصویر در اینستاگرام آپلود می‌شود.

ضرورت راه‌اندازی اینترنت ملی
شهبازی گام دوم را وضع فرهنگی موجود در فضای مجازی دانست و گفت: می‌توان وضعیت فرهنگی کشور را در فضای مجازی به دو جریان فعال تقسیم کرد. از سویی یک جریان در جهت هویت‌بخشی ملی و فرهنگی فعالیت می‌کند. از سوی دیگر جبهه‌ای در مقابل جریان اول قرار دارد. فعالیت‌های تخریبی نوع دوم، فعالیت‌هایی است که بنیان‌های فرهنگ ایرانی اسلامی را هدف قرار داده است. برخی از این فعالیت‌ها بر مبنای رویکرد استهزا و تمسخر شکل گرفته‌اند. به‌عنوان مثال، تمسخر روزه‌خواری در ماه مبارک رمضان با ساخت تصاویر متحرک و استیکرهای مختلف. دسته‌ای دیگر مبنای اعتقادی و فکری مخاطب را نشانه گرفته‌اند و با ایجاد تشکیک در اصول دین و احکام آن سعی در القای عملکرد ضعیف دین در عرصه فرهنگ و سیاست دارند. از سویی دیگر برخی فعالیت‌ها به تبلیغ فرهنگ جایگزین می‌پردازد. این کارشناس ارشد رسانه در سومین گام معتقد است: هر سرزمین به منظور مصونیت‌بخشی به ارزش‌ها و اصول فرهنگی خود باید اقداماتی را در دستور کار قرار دهد. با ترسیم وضعیت موجود و جایگاه کشور در آن، تصمیمی که اصرار بر اجرای آن منطقی به نظر می‌رسد، پروژه اینترنت ملی در کشور است. به عبارتی اصول و قواعد بازی، بر پایه ارزش‌های فرهنگی خودی بنا نهاده و تعریف می‌شود. پروژه اینترنت ملی می‌تواند راهی برای برون‌رفت از چالش موجود باشد. وجود مراکز اطلاعات اینترنتی در داخل، اسباب حفظ امنیت روانی و اجتماعی جامعه را فراهم می‌آورد.

مهندسی اطلاعات یا ولن‌گاری فرهنگی
اسماعیل ارجمندی دیگر پژوهشگر فضای مجازی نیز معتقد است؛ حضور جامعه ایرانی در فضای مجازی متأثر از فرهنگ ایران امروز، صحنه یک محیط دو قطبی است که یک قطب آن را شق لیبرال فرهنگ مدرن و قطب دیگر را شق اسلامی فرهنگ دینی تشکیل می‌دهد. البته در سال‌های اخیر، به مدد قدرت فناوری و مهندسی اطلاعات از خارج و پررنگ‌تر شدن فرهنگ «ولن‌گاری» در داخل، شق اسلامی آن رفته‌رفته رو به افول گذارده است. این کارشناس ارشد رسانه افزود: سوال اینجاست که آیا مسیر حرکت تمدن ما در معماری تمدنی از معبر وب می‌گذرد؟ لذا شورای عالی فضای مجازی یگانه جایگاهی است که مکلف به تعیین چنین تکلیفی است. بلا تکلیفی این شورا در تبیین نحوه حضور جامعه ما در مسیر تمدنی خویش از فضای مجازی، موجب بروز بلا تکلیفی دولت‌ها در مواجهه با فضای مجازی است و این امر، رهاسازی جامعه در فضای بی‌انتهای وب را سبب شده است. ارجمندی تصریح کرد: این درحالی است که جوامع غربی هرگز فضای مجازی را رها نمی‌کنند. آنان که امنای فضای مجازی هستند، اینفوسفر و نوسفر را به مثابه مغز جهانی، گام‌های پس از سایبر می‌دانند و تسلط بر مغز جهان را سلطه بر همه دنیا تلقی می‌کنند. سلطه‌ای که براحتی به واسطه پروژه‌هایی نظیر اشلون، پریسم و... نهادهایی مثل NSA، DARPA، USSCYBERCOM و... محقق می‌شود. لذا رها کردن جامعه در این میدان به معنای واگذاری قلب و ذهن جامعه به دشمن برای اعمال اراده و خواست اوست.

واکسینه شدن جامعه در فضای وب
وی معتقد است؛ بی‌تردید رها کردن فضای مجازی یا مسدود کردن آن، دو مسیر غلط در مواجهه و برخورد با این پدیده است و تنها راه صحیح، واکسینه کردن جامعه از عارضه‌های پیچیده آن است. راهی که امروزه آن را تحت عنوان توانمندسازی مخاطب از طریق ارتقای سواد رسانه‌ای می‌شناسیم. رفتاری که مبتنی بر آگاهی نیست، متناظر بر سبیل لیبرالیسم فرهنگی خواهد بود. فرصت‌سوزی در رهایی مجازی یا وگردی از جمله آفاتی است که مبتلابه جامعه رها شده در وب است و آمار خیره‌کننده استفاده بی‌قیدوشرط جامعه ایرانی از اینترنت، گواه اعتیاد اینترنتی و اتلاف زمان آنهاست. استفاده بی‌محایا از شبکه‌های اجتماعی، مسنجرها و اپلیکیشن‌ها درحالی است که صرفاً به بازنشر محتوای بی‌ارزش اختصاص می‌یابد و این به ابتذال فرهنگی و تمرکز جامعه بر گردش اطلاعات بی‌ارزش دامن خواهد زد. ارجمندی افزود: ولن‌گاری فرهنگی در فضای سایبر، صورتی دیگر نیز دارد. افزایش سرعت تحول در عرصه تکنولوژی در

عصر تحولات پرشتاب و رشد فزاینده ضریب نفوذ اینترنت در جامعه، بویژه از طریق گوشی‌های هوشمند، بسادگی همه جوامع را به دنیای اینترنت متصل می‌کند. این اتصال بی‌آن که فرهنگ صحیح کاربری آن را به‌همراه داشته باشد، منجر به بروز برهنگی فرهنگی خواهد شد و فضای مجازی را به جولانگاه نفسانیات‌سالاری بدل خواهد کرد؛ جایی که انسان، بی‌پرده ضمیر باطن خود را به نمایش خواهد گذاشت و اجازه می‌دهد نفس او یله و رها هر آنچه می‌خواهد بکند! در این صورت اینترنت محیطی لاقید و بی‌خدا خواهد بود که سکولاریسم تنها صورت حیات در آن عرصه است.

هشدار رهبر معظم انقلاب
رهبر معظم انقلاب در مراسم بیست و هفتمین سالگرد ارتحال بنیانگذار انقلاب اسلامی فرمودند: امروز تقلید از غرب و از بیگانه در سبک زندگی نقطه مقابل استقلال فرهنگی است و نظام سلطه بر روی این مساله دارد کار می‌کند، همین مساله مهندسی اطلاعات این ابزارهای جدیدی که وارد میدان شده است اینها همه ابزارهایی هستند برای تسلط بر فرهنگ یک کشور. بنده با این حرف نمی‌خواهم بگویم این ابزارها را از زندگی خودمان خارج کنیم نه، اینها ابزارهایی هستند که می‌توانند مفید واقع بشوند اما سلطه دشمن را از این ابزارها بایستی سلب کرد. نمی‌توانید شما برای این‌که مثلاً فرض بفرمایید رادیو و تلویزیون داشته باشید، رادیو و تلویزیونتان را بدهید در اختیار دشمن، اینترنت هم همین‌جور است، فضای مجازی هم همین‌جور است. اینها را نمی‌شود در اختیار دشمن قرار داد اینها وسیله و ابزار نفوذ فرهنگی است.

محمد زندکریمخانی / فاطمه عودباشی - رادیو و تلویزیون